

پیشگیری رشدمدار از بزهکاری کودکان و نوجوانان در فضای سایبر

دکتر امیرحسین رهگشا^۱

سید ایمان موسوی^۲

سید محمدرضا علوی اردکانی^۳

چکیده

پیشگیری از وقوع بزهکاری و جرم انواع مختلفی دارد که یکی از کارآمدترین آن ها خصوصا در سنین کودکی و نوجوانی پیشگیری رشدمدار می باشد. در بین بزهکاران سایبری، اخیراً در تمامی جهان شاهد افزایش چشمگیر اطفال و نوجوانان هستیم به ویژه در جوامع کمتر توسعه یافته، با عدم ارتقای فرهنگ و آموزش، فرصت هایی که فناوری های نوین به ارمغان آورده است، به تهدیدی جدی در فرآیند جامعه پذیری کودکان مبدل شده است که ضرورت این نوع پیشگیری را دو چندان می کند. در این مقاله نگارنده کوشیده است تا ابتدا تعاریف مبنایی مانند بزهکاری ارائه نماید و به وظیفه نهادهای مسئول در این زمینه اشاره کند و چالش های احتمالی پیشگیری رشدمدار این فضا را بررسی کند، سپس ضمن بررسی چند پرونده عینی به علل وقوع بزهکاری کودکان و نوجوانان در فضای سایبر مانند هویت مبهم، استعداد هدایت نیافته آنان، رسانه جرم زا، خانواده های نا به سامان و در قسمت دیگر موثرترین عوامل در پیشگیری رشدمدار از بزهکاری مانند: خودمهارگری، ارتقا خانواده سالم و رسانه جرم زدا بپردازد. سپس در قسمت نتیجه گیری ضمن در نظر گرفتن برنامه های شورای عالی فضای مجازی مؤثر در پیشگیری رشدمدار راهکارهایی را پیشنهاد دهد.

واژگان کلیدی: بزهکاری، فضای سایبر، پیشگیری رشدمدار، کودک و نوجوان.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

۱. استادیار گروه حقوق جزا و جرم شناسی دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی شیراز lawyer.rah@gmail.com

۲. قاضی دادگستری و دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم شناسی esmaeilmosavi65@gmail.com

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق کیفری اطفال و نوجوانان (نویسنده مسؤل) Seyyed.al73@gmail.com

مقدمه

بسیاری از تکنولوژی‌هایی که بشر با پیشرفت علم به آن‌ها دست پیدا کند در کنار رفاه و مزایایی که به ارمغان می‌آورند آسیب‌هایی را نیز به همراه دارند که فضای سایبر نیز از این قاعده مستثنی نیست. آنچه بیشتر کودکان و نوجوانان را شیفته این فضا می‌کند فناوری مدرن اینترنت که دسترسی سریع به اطلاعات، ارتباط کم هزینه و بی‌حد و مرز با سرتاسر جهان و نیز وسایل دسترس به آن مانند گوشی‌ها و لب‌تاب‌های پیشرفته است که تصاویر و موسیقی را با تطبیق زیاد با دنیای واقع‌ارایه می‌کند اما عدم اطلاع از نحوه استفاده صحیح و عدم آگاهی نسبت به مخاطرات این فضا سبب بزهکاری آنان را فراهم کرده و موجب پیامدهای ناگواری برای خود و جامعه گردیده است.

با توجه به آن که در هر مسأله اجتماعی پیشگیری بسیار مفیدتر و کم‌هزینه‌تر از درمان است، ضرورت جلوگیری از بزهکاری یا بزه‌دیدگی کودکان و نوجوانان در فضای مجازی از همان سال‌های اولیه رشد و چندان می‌گردد.

در این زمینه چند سؤال مطرح می‌شود:

- ۱) مؤثرترین عامل در بزهکاری کودکان در فضای سایبر چیست؟
 - ۲) چه نهادها و عواملی می‌توانند در پیشگیری رشدمدار نقش مؤثر باشند؟
 - ۳) پیشگیری رشدمدار در فضای سایبر با چه موانع و چالش‌هایی ممکن است رو به رو باشد؟
- به نظر می‌رسد پاسخ سؤال اول دسترسی آسان آن‌ها به فضای سایبر، پاسخ سؤال دوم خانواده و پاسخ سؤال سوم زمان بر بودن پیشگیری رشدمدار باشد. در ادامه با ذکر چند پرونده در این زمینه به صورت مبسوط به پاسخ به این سؤالات خواهیم پرداخت.

۱- مفاهیم

۱-۱- کودکان و نوجوانان

در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ در مواد ۸۸ و ۸۹ به حدود سنی اطفال و نوجوانان در جرایم تعزیری اشاره شده، در ماده ۸۹ این قانون سن بین ۱۵ تا ۱۸ سال را نوجوان دانسته است. در تبصره ۱ ماده ۳۰۴ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ نیز طفل کسی است که به حد بلوغ شرعی نرسیده است. در روانشناسی کودک نیز بر اساس رشد و نمو او سن زیر ۱۲ سالگی دوران کودکی نام گرفته است. (مؤذن زادگان، ۱۳۸۳، ۱۲۷)

۱-۲- بزهکاری

بزهکاری در معنا و مفهوم لفظی عبارت است از ترک انجام وظایف قانونی و یا ارتکاب عمل خطایی که الزاما عنوان جرم ندارد. معذک این اصطلاح غالباً معادل جرم و به ویژه در ارتباط با جرایم ارتكابی از سوی اطفال و نوجوانان به کار می‌رود. (موسوی، ۲۴۰، ۱۳۹۰)

۳-۱- فضای سایبر

فضای سایبر یا فضای مجازی به فضایی گفته می شود که بر خلاف فضای واقعی، در آن نیازی به جابجایی های فیزیکی نیست و کلیه اعمال فقط از طریق فشردن کلیدها یا ماوس صورت می گیرد. از مهم ترین ویژگی های فضای سایبر، گسترده بودن، جهان شمول بودن، گزینشی بودن اطلاعات و پوشیده بودن است، در توضیح گزینشی بودن اطلاعات باید گفت که اطلاعات در فضای سایبر اطلاعات مبتنی بر مطالبه است و تا زمانی که او آن را درخواست نکند به دست او نمی رسد، بر خلاف رادیو و تلویزیون که با روشن کردن آن به دست کاربر می رسد و منظور از پوشیده بودن این است که نقش آفرینان این فضا کاملاً مخفیانه و بدون بیم از شناخته شدن با هویت ساختگی به شکل افسارگسیخته و فارغ از کنترل های اجتماعی اقدامات خود را به معرض اجرا می گذارند. (فضلی، ۱۳۹۱، ۶۴)

۴-۱- پیشگیری

واژه پیشگیری در مفهوم متداول آن در معانی: پیش دستی کردن، پیشی گرفتن و به جلوی چیزی شتافتن و همچنین آگاه کردن، خبر چیزی را دادن و هشدار دادن است اما در جرم شناسی پیشگیرانه در معنی اول است یعنی با کاربرد فنون مختلف به منظور جلوگیری از وقوع بزهکاری به جلوی جرم رفتن و پیشی گرفتن از آن است. (محمدنسل، ۱۳۸۷، ۳۴۰) اگر از مردم راجع به پیشگیری سؤال کنیم می گویند مسجد رفتن، ورزش کردن، درس خواندن، دست فقرا را گرفتن باعث پیشگیری از جرم می شود. پیشگیری از وقوع جرم عبارت است از پیش بینی، شناخت و ارزیابی خطر وقوع جرم و انجام اقداماتی برای رفع یا تقلیل آن. (میرمحمدصادقی، ۱۳۸۱، ۱۰۲) اقدام پیشگیرنده هدف اصلی آن اقدام مؤثر علیه عواملی است که در بروز بزهکاری نقش تعیین کننده دارند.

ماده ۱ قانون پیشگیری از وقوع جرم ۱۳۹۴ در تعریف پیشگیری از وقوع جرم مقرر می دارد: پیشگیری از وقوع جرم عبارت است از پیش بینی، شناسایی و ارزیابی خطر وقوع جرم و اتخاذ تدابیر و اقدامات لازم برای از میان بردن یا کاهش آن.

۵-۱- پیشگیری رشدمدار^۱

از انواع پیشگیری از وقوع جرم، پیشگیری رشدمدار است. این نوع پیشگیری که از خردسالی متناسب با روند رشد کودکان سیاست های پیشگیرانه خود را طراحی می کند، قطعاً می تواند بسیار مفید و مؤثر باشد. پیشگیری رشدمدار در واقع یک سرمایه گذاری پایدار و دراز مدت است که می تواند از خردسالی سنگ بنای برنامه های پیشگیرانه را برای کل عمر یک انسان در جامعه نهادینه کند. پیشگیری رشدمدار به دنبال آن است تا علاوه بر افراد محیط های شخصی و عمومی پیرامون آنان را نیز درگیر نماید تا از تداوم رفتار جنایی افراد در معرض خطر جلوگیری شود. این پیشگیری با

1 Developmental crime prevention

اتخاذ تدابیر مناسب از گرایش های مجرمانه در کودکانی که دچار بزهکاری زودرس شده اند جلو گیری می نماید. (زرگری، ۱۳۹۰، ۷۹۰)

سازمان ملل متحد پیشگیری موفقیت آمیز از بزهکاری نوجوانان را مستلزم توجه به رشد شخصیت کودکان و نوجوانان از اوایل کودکی می داند. (بند های ۴ و ۲ اصول اساسی رهنمود های ریاض)

۲- مشخصه پیشگیری رشدمدار در فضای سایبر

مهم ترین ویژگی پیشگیری رشدمدار تربیت مدار بودن آن است، در این نوع پیشگیری در فرآیند تربیت کودک و نوجوان آموزش های لازم در زمینه فضای مجازی به آن ها داده می شود که مضرات فضای مجازی نتواند ذهن پاک آن ها را آلوده گرداند. بنابراین لازم است قبل از آن که مدیران فاسد در فضای مجازی کودکان و نوجوانان را به سمت بزهکاری سوق دهند به گونه ای که دیگر راه برگشتی وجود نداشته باشد، از همان ابتدا با نظارت کافی و اقدامات کنترلی متناسب با رشد کودک او را از آفات فضای مجازی برحذر داریم تا زمان آن که به رشد عقلی کافی برسد.

دیگر مشخصه پیشگیری رشدمدار در فضای سایبر عام الشمول بودن آن است، بدین معنی که تمام کودکان و نوجوانان زیر ۱۸ سال با هر وضعیت فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی را شامل می شود.

۳- وظیفه نهادهای مسئول در پیشگیری رشدمدار در فضای مجازی

در پیشگیری رشدمدار در فضای سایبر نهادهای گوناگونی از جمله خانواده و مدرسه نقش دارند که این ها نیازمند ارگانی هستند که آموزش و اطلاع رسانی های لازم را برای آن ها انجام دهد که بهترین گزینه برای آن معاونت پیشگیری از وقوع جرم قوه قضاییه است. مدیر کل فرهنگی و اجتماعی معاونت اجتماعی قوه قضاییه آقای دکتر زنگانه در این رابطه معتقد است: پیشگیری فرهنگی، یک واژه کاملاً تعریف شده در پیشگیری با عنوان پیشگیری رشدمدار است که تعریف و گروه هدفی مشخص دارد و آحاد جامعه زیر هجده سال را شامل می شود و از نظر ما زمان طلایی است. وی بیان می کند: در این حوزه به فرآیند اجتماعی شدن و شناسایی افرادی که دارای اختلالات رفتاری و سلوک‌اند و یا در معرض خطر هستند، تحت عنوان پیشگیری رشدمدار رسیدگی می شود. زنگانه ادامه می دهد: در پیشگیری رشدمدار ما در مدل بومی، آموزش های رشدمدار ابتدایی و اولیه را برنامه ریزی کردیم. یعنی در حوزه های دانش آموزان هم مداخلات اولیه صورت می گیرد و هم نگاه پیشگیری رشدمدار با نگاه جرم شناسان اعمال می شود. وی به اقدامات قابل توجه در بحث پیشگیری های رشدمدار اشاره کرده و تصریح می کند: برای اجرای پیشگیری های رشدمدار معتقدیم قبل از بارداری باید خانواده ها تحت آموزش قرار گیرند. ایشان اظهار می کند: در دو سال اول، مداخلات مادر محور طراحی شده است. در مهد و پیش از دبستان، نقش مربی مهد در کنار خانواده پر رنگ است. در سن دبستان هم تمرکز روی معلم قرار دارد. در مقطع سه سال اول دبیرستان، شش تا دوازده سال، کودک از گروه های همسال نقش می پذیرد. پس هر گروه مداخلات خود را دارد و نسخه ای برای همه تجویز نمی شود. امید می رود

با اجرای پیشگیری رشدمدار بسیاری از آسیب‌های اجتماعی در معرض کودکان کاهش یابد، قطعاً این نوع آموزه‌ها که از مهدکودک آغاز شده، در مدارس و دانشگاه‌ها و سایر نهادهای اجتماعی متناسب با فرآیند جامعه‌پذیری فرد تا آخرین ساعات عمرش ادامه پیدا می‌کند؛ چرا که پیشگیری از وقوع جرم امر مستمر و مداومی است که از لحظه تولد آغاز شده و تا زمان مرگ ادامه دارد.^۱

۴- تفاوت پیشگیری رشدمدار و مداخلات زود هنگام

پیشگیری رشدمدار شامل کوشش‌های سازمان‌دهی شده و منظمی است که مشکلات بالقوه را تا حدی کاهش می‌دهد، در حالی که مداخله با مجموعه‌ای که حکایت از خطر دارد یا بر حسب شخصیت افراد در معرض خطر احتمالی هستند شروع می‌شود. (فرانس و هامل، ۱۳۹۳، ۲۰۵)

۵- نقد و بررسی چالش‌های پیشگیری رشدمدار در فضای سایبر

پیشگیری رشدمدار در فضای سایبر به علت طولانی مدت بودن زمان رشد کودکان و نوجوانان زمان بر است و نمی‌توان از هیچ برهه‌ای از آن چشم‌پوشی کرد چرا که هیچ کدام از مقطع‌های سنی بر دیگری ارجحیت ندارد و باید نظارت بر فعالیت سایبری کودکان و نوجوانان و ارائه آموزش‌های لازم را از سن سه سالگی که آن‌ها با فضای سایبر آشنا می‌شوند شروع و تا هجده سالگی که به بلوغ و رشد فکری می‌رسند ادامه داد. اما با توجه به این که این پیشگیری نوعی کار فرهنگی بنیادین در فضای مجازی به حساب می‌آید قطعاً برای نتیجه‌بخش بودن نیازمند گذر زمان می‌باشد و نسبت به اثرات مثبت آن در پیشگیری از بزهکاری کودکان و نوجوانان در این فضا کاملاً قابل توجیه می‌باشد.

پیشگیری رشدمدار از بزهکاری کودکان و نوجوانان در فضای سایبر مانند درمان بزهکاری نیازمند هزینه و بودجه مجلس است. در پیشگیری رشدمدار هزینه‌هایی از قبیل برگزاری دوره‌های حضوری و غیرحضوری به منظور آموزش والدین، تربیت مربیان و روحانیون کارآمد وجود دارد که البته به نظر می‌رسد نسبت به هزینه‌های درمان بزهکاری نوجوانان مانند کانون اصلاح و تربیت، رسیدگی‌های قضایی و پلیسی کم‌تر باشد، جدای از آن به لحاظ اثرات معنوی نیز اگر پیشگیری رشدمدار موثر واقع شود می‌تواند قبل از آن که شخص بخواهد با بزهکاری همسالان خود را نیز به بزه ترغیب کند، مانع از بزهکاری او شد.

۶- مؤثرترین عوامل بزهکاری کودکان در فضای سایبر

۶-۱- رسانه جرم‌زا

خود رسانه‌ها و فضای مجازی به چند شکل در بزهکاری کودکان اثر دارند:

عادی جلوه دادن بزهکاری: برخی نهادها در فضای سایبر بر اشاعه اعتقادهای ضد اسلامی خود ممارست می‌ورزند و با یک برنامه خاص قباحت ذهنی کودکان و نوجوانان را تطهیر می‌کنند و رخنه‌ای برای نفوذ خود پیدا می‌کنند. (مرادی، ۱۳۹۱، ۱۲۵)

هرزه‌نگاری کودکان^۱: شامل موارد مستهجنی است که صغیری را که در حال ارتکاب آشکار عمل جنسی است را به تصویر می‌کشد. ماده ۹ کنوانسیون جرائم سایبر درباره هرزه‌نگاری کودکان است، که از آنان در مقابل بزهکاری یا بزه دیدگی جنسی حمایت می‌کند. (جلالی فراهانی، ۱۳۸۸، ۴۰) سیره عقلا و نیز دستور دین اسلام برای پیشگیری از وقوع بزهکاری‌های جنسی ازدواج است اما این راه برای کودکان به علت نرسیدن به سن بلوغ و نوجوانان به علت مصلحت نبودن برای آن‌ها در شرایط فعلی قابل اجرا نیست.

هویت مبهم^۲: نقطه متضاد هویت موفق می‌باشد و عبارت است از فقدان تعهد نسبت به هر گونه هدف و ارزش، این نوجوانان ادعا می‌کنند که هیچ چیز برایشان اهمیت ندارد و اگر این گم‌گشتگی هویت در آن‌ها تثبیت شود آن‌ها در معرض بزهکاری مزمن قرار می‌دهد. (برگر، ۱۳۹۴، ۵۵۸)

استعداد هدایت نایافته: برخی از کودکان و نوجوانان نبوغ و استعداد خارق‌العاده‌ای دارند، برخی از آن‌ها با تربیت صحیح والدین و معلمان در همان سنین کم، حافظ قرآن کریم، نخبه ریاضی یا کامپیوتر می‌گردند، اما برخی دیگر که از این بستر مناسب برخوردار نیستید از این استعداد خدادادی در راه نادرست و خلاف استفاده می‌کنند. اکنون به یک نمونه عینی از آن اشاره می‌کنیم: رئیس پلیس فتا ناجا از دستگیری پسر بچه سیزده ساله جنجال‌آفرین در فضای مجازی خبر داد. سردار سید کمال هادیانفر در گفت‌وگو با تسنیم، با اشاره به دستگیری کم‌سن‌ترین هکر کشور توسط پلیس، اظهار کرد: کم‌سن و سال‌ترین هکر کشور که یک پسر بچه سیزده ساله بود، توسط پلیس شناسایی و دستگیر شد. رئیس پلیس فتا ناجا ادامه داد: این پسر بچه سیزده ساله در اقدامات مجرمانه خود دست به هک چند سامانه بزرگ در فضای مجازی زده بود که توسط ماموران پلیس شناسایی شد. وی در خصوص انگیزه این پسر بچه سیزده ساله جنجالی از هک سامانه‌های بزرگ در فضای سایبری گفت: طبق تحقیقات به عمل آمده مشخص شد که انگیزه این پسر بچه به هیچ وجه انگیزه مادی و مالی نبوده و انگیزه وی از هک این سامانه‌ها تنها قدرت‌نمایی در فضای سایبری بود.^۳

1 Crimes related to child pornography

2 Identity diffusion

3 <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1395/01/17/1040106>

۲-۶- خانواده نا به سامان^۱ و نقص مکانیسم های کنترلی

تأثیر محیط خانواده به عنوان یکی از عوامل خارجی بزهکاری توجه خاص متخصصان را امروزه به خود جلب کرده است. استحکام هر خانواده ای موجب استحکام روحی، جسمی افراد آن می شود. (رشادتی، ۲۵۲، ۱۳۹۰) کارایی اندک ابزارهای کنترل رسمی به علت صغیر بودن کودک از یک طرف و اولویت مرجع خانواده به علت وابستگی همه جانبه کودک به آن ها از سوی دیگر نقش کنترلی خانواده را از اهمیت ویژه ای برخوردار می کند به گونه ای که محققان خانواده را مهم ترین منبع کنترل رفتار کودکان و نوجوانان می دانند. (مهدوی، ۲۴۹، ۱۳۹۰) یکی از بزهکاری های کودکان و نوجوانان در فضای سایبر سرقت سایبری می باشد که با نظارت خانواده قابل کنترل می شود، به یک نمونه عینی آن اشاره می کنیم؛ یک پسر نوجوان که «کسری» نام دارد، گاهی وقت ها به محل کار پدرش می رفت و همان جا بود که طعمه هایش را شناسایی می کرد. طعمه های او افراد میانسالی بودند که برای انجام کارهای بانکی به آنجا رفته بودند. زمانی که این افراد قصد داشتند به صورت اینترنتی تراکنش های مالی خود را انجام دهند، کسری با دقت آن ها را زیر نظر می گرفت و بی آن که طعمه هایشان متوجه شوند، شماره کارت و رمز دومشان را یادداشت می کرد. پس از آن بود که سرقت های نوجوان چهارده ساله شروع می شد. سرقت های پسر نوجوان ادامه داشت تا اینکه مردی پنجاه ساله، وقتی متوجه شد یک میلیون تومان موجودی حسابش به سرقت رفته است، راهی اداره پلیس شد. این مرد مدعی بود که فرد ناشناسی از طریق اینترنت به حساب بانکی او دستبرد زده و همه موجودی آن را برداشت کرده است. طولی نکشید که شاکیان دیگری هم یکی پس از دیگری راهی اداره پلیس شدند. همه آن ها مدعی بودند از حسابشان اینترنتی برداشت شده و آن ها نمی دانند که چه کسی پشت پرده این ماجراست. کارآگاهان در جریان تحقیق از شاکیان متوجه یک سرخ مهم شدند. اینکه تمامی آنها چند روز قبل از سرقت، هنگام مراجعه به یکی از ادارات، از اینترنت برای انجام کارهای بانکی استفاده کرده بودند. حالا شکمی وجود نداشت که اطلاعات حساب شاکیان در این اداره به سرقت رفته است. در حالی که کارمند جوان مدعی بود که نمی داند سرقت های اینترنتی توسط چه کسی صورت گرفته است، کارآگاهان به پسر ۱۴ ساله او مشکوک شدند. پسر نوجوان وقتی مقابل مأموران پلیس قرار گرفت دستپاچه شد و در ادامه تحقیقات راز سرقت ها را فاش کرد. او گفت که برای تفریح و این که بین دوستانش و دخترهای فامیل محبوبیت بیشتری پیدا کند، زمانی که نزد پدرش می رفت، افراد میانسالی را که به آن جا می رفتند زیر نظر می گرفت. سپس زمانی که این افراد در حال استفاده از رمز دوم خود برای تراکنش های مالی بودند، رمز و شماره کارت آن ها را یادداشت می کرد و پس از آن با استفاده از همین اطلاعات اقدام به خرید شارژ تلفن همراه می کرد و آنها را به دوستانش و اقوام هدیه می داد.

1 Upset family

سرهنگ جهانشیری، رئیس پلیس فتا خراسان رضوی با بیان این خبر گفت: هکر نوجوان با این شگرد به حساب هشت نفر دستبرد زده بود که پدر وی خسارت شاکیان را جبران کرد.^۱

۷- عوامل مؤثر در پیشگیری رشدمدار

۷-۱- گرایش‌های اخلاقی و دینی

گرایش‌های اخلاقی و دینی در مردم یکی از عواملی است که می‌تواند در ممانعت از ارتکاب جرم کمک کند و نقش مهمی را در پیشگیری از بزهکاری اطفال ایفا نماید، که می‌تواند به مقابله با تاثیرات نا به سامانی که گاهی به علت اجتماعی و صنعتی شدن سریع است بیاید. (طه، ۱۳۹۰، ۲۹۱)

۷-۲- خانواده سالم^۲

خانواده اولین نهادی است که در تربیت طفل نقش دارد و او را برای ورود به جامعه آماده می‌کند. نظارت صحیح و مستمر والدین می‌تواند نقش به‌سزایی در پیشگیری از بزهکاری آنان داشته باشد. در این زمینه به یک پرونده اشاره می‌کنیم: رئیس پلیس فتا تهران بزرگ از شناسایی و دستگیری پسری دوازده ساله که از طریق سایت‌های شرط بندی فوتبال از مردم کلاهبرداری می‌کرد خبر داد. سرهنگ کاکوان گفت: در راستای اجرای طرح مبارزه با سایت‌های شرط بندی و قمار طی رصد و بررسی‌های صورت گرفته کارشناسان این پلیس وبلاگی را شناسایی و نسبت به مستندسازی از آن اقدام کردند که مشخص شد در زمینه پیش‌بینی مسابقات فوتبال فعالیت دارد لذا با بررسی‌های فنی مشخص شد گرداننده وبلاگ و کانال تلگرام متعلق به پسری بوده که در خفا و دور از نظارت و اطلاع والدینش اقدام به کلاهبرداری و قمار به عنوان پیش‌بینی مسابقات فوتبال می‌نمود. وی افزود: پس از احضار پسر دوازده ساله به این پلیس با توجه به وجود ادله کافی بر علیه وی نسبت به این قضیه اعتراف نمود و ادعا کرد ایمیلی که از طریق آن با قربانیان خود ارتباط داشته‌ام برای بازی کلش اف کلنز استفاده می‌نمودم.^۳

۷-۳- بر طرف کردن نیازهای کودک

یکی از بزهکاری‌های اطفال و نوجوانان در فضای سایبر بزهکاری جنسی است، کودکان از همان مراحل اولیه زندگی در معرض انواع نشانه‌های جنسی از لذت و انحراف هستند، دختران ادای زنانه درآورده و پسران حالت مردانه به خود می‌گیرند، اگر غریزه در آن‌ها تربیت نشود سبب ایجاد انحراف و لغزش می‌شود، چه آن‌ها که غریزه برای آن‌ها که تازه تجربه می‌کنند از لذت بخش‌ترین اعمال

1 <http://www.yjc.ir/fa/news/5465395/>

2 Safe family

3 <http://www.jamejamonline.ir/online/2656348405567784176/>

است. محبت والدین نسبت به کودک از اساسی ترین نیاز های او بوده و در شکل گیری شخصیت او تأثیر چشمگیر دارد. (عزیزی، ۱۳۹۲، ۵۷)

۴-۷- رسانه بازدارنده از جرم

در استفاده مستقیم از رسانه ها برای پیشگیری از وقوع بزهکاری، برنامه سازی و اطلاع رسانی باید مورد توجه قرار گیرد. در برنامه سازی رسانه باید به تولید برنامه های متناسب با ذهنیت و خواست اقشار مختلف مردم و تهیه برنامه های آموزشی، فرهنگی و علمی اقدام نماید. (مؤذن زادگان و افشاری، ۱۳۹۲، ۱۳۳)

۵-۷- خودمهارگری^۱

خودمهارگری یعنی سامان دادن به رفتار خود در چهارچوب رفتارنگری، در این روش نوجوان باید به وسیله خود نظارت گری، محرک های کنترل کننده، مدیریت خود تشویقی یا خود تنبیهی رفتار خود را اصلاح کند. (دادستان، ۱۳۸۹، ۳۲۰)

۶-۷- مدارس

بعد از خانواده مدارس و مربیان بیش ترین نقش را در پیشگیری رشدمدار از بزهکاری اطفال و نوجوانان در فضای سایبر دارند، خصوصاً در سنین نوجوانی نقش مربیان کارآمد و مسلط بر فضای مجازی بیشتر می گردد. چه بسا که آن ها با شناسایی استعداد های نوجوانان در فضای سایبر روی آنان سرمایه گذاری کنند و مانع از به بیراهه رفتن آنان در حوزه سایبر گردند، جا دارد به یک پرونده در این زمینه اشاره شود: سردار محمدرضا میرحیدری در پی ارجاع یک فقره پرونده از دادسرای عمومی و انقلاب شهرستان رشت به دادخواهی مدیرعامل یک شرکت خدمات پرداخت الکترونیک، مبنی بر اینکه سرور شرکت توسط افراد ناشناس هک شده و به حساب کاربری تعداد زیادی از کاربران آن ها دسترسی غیر مجاز صورت گرفته، با پی جویی های فنی و پلیسی، کارآگاهان پلیس فتا موفق شدند هکر را که یک نوجوان پانزده ساله اهل و ساکن خراسان شمالی بود، شناسایی کنند. با توجه به ادله دیجیتال کشف شده در بازرسی از منزل متهم، وی به صراحت به جرم خود و اینکه با سوء استفاده از ضعف امنیتی سایت درگاه پرداخت الکترونیک شرکت مورد نظر، سرور شرکت را هک و به حساب کاربری بیش از هزار نفر از کاربران به صورت غیر مجاز نفوذ کرده، اعتراف کرد.^۲

۷-۷- محیط

رفتارگرایان بر نقش اصلی محیط تاکید می ورزند و موجب اصلی بزهکاری را محیط اجتماعی می دانستند. برای نمونه جان واتسون بنیان گذار رفتارگرایی اعتقاد داشت که ما شخص مسئول اعمال خودمان نیستیم و در برخورد با بزهکاران نباید آن ها را تنبیه کرد، بلکه باید مجدداً آن ها را شرطی

1 Self-Inhibition of grey

2 <http://www.cyberpolice.ir/en/node/57191>

ساخت. از جمله نظریه های جرم شناسی که انواع شرطی سازی ها و یادگیری ها را اساس قرار داده است، نظریه رونالد اکرس می باشد. به اعتقاد او یادگیری اجتماعی به وسیله انواع شرطی سازی ها صورت می گیرد.

از آغاز فراگیری یک رفتار تعیین سه پدیده حائز اهمیت است:

تقویت ترجیحی: موازنه مناسبی از تنبیهات و پاداش ها برای رفتار به خصوصی در مقابل رفتار مقابل آن برقرار می شود.

احکام اخلاقی: محرک های کلامی مثبت بر له رفتار مورد نظر و محرک های کلامی منفی بر علیه رفتار مخالف اعمال می شود.

تأثیر گروه های اجتماعی موثر و ذی نفوذ و معنا دار (خانواده، مدرسه، دیگر مراکز آموزشی و اجتماعی) در قبول رفتار مورد نظر و رد رفتار مخالف به منصف ظهور می رسد. (شاملو، ۱۳۹۱، ۳۲)

نتیجه گیری

خانواده و رسانه مانند یک شمشیر دو لبه نقش دو گانه ای دارند که گاهی در پیشگیری از بزهکاری کودکان نقش دارند و گاهی در بزهکاری او. از یافته های مقاله در می یابیم که پاسخ سؤال اول مطروحه در مقدمه صحیح و کامل نیست چرا که اولاً دسترسی آسان به فضای مجازی به خودی خود بد نیست بلکه مانند هر وسیله دیگر استفاده سوء از آن خطر آفرین می گردد، مزیت فضای مجازی به امکان جست و جوی سریع مطالب است اما چون کودکان هنوز به اندازه کافی سواد آن را پیدا نکرده اند بیشتر سراغ بازی های آن می روند، بازی هایی که از هدف ساخت آن ها هیچ گونه اطلاعی ندارند و اکثراً موجب اتلاف وقت و خشونت آنان می گردد. ثانیاً در این معضل یک عامل تنها دخیل نیست بلکه مجموعه ای از عوامل مانند خانواده و رسانه تأثیر دارند.

در پاسخ به سؤال دوم باید گفت فرضیه درست بوده و اساسی ترین نقش را در پیشگیری رشدمدار در فضای سایبر خانواده دارد. در پاسخ به سؤال سوم علاوه بر زمان بر بودن چالش های دیگری نیز مانند نیاز به بودجه زیاد وجود دارد که با توجه به ثمر بخشی پیشگیری رشدمدار از بزهکاری کودکان و نوجوانان در فضای سایبر و صرفه جویی اقتصادی چشم گیر ناشی از مداخلات این پیشگیری در دراز مدت قابل تعدیل بود.

برای پیشگیری رشدمدار در فضای سایبر باید زمینه ارتکاب جرم را حذف کرد و به طور کلی شبکه ها و کانال های اجتماعی را ببندیم اما با توجه به این که رهبر معظم انقلاب در دیدار اخیر خود با اعضای شورای عالی فضای مجازی به استفاده حداکثری از فرصت فضای مجازی تأکید کردند و با در نظر گرفتن این مهم که ما اکنون در عصر ارتباطات و فناوری هستیم و یکی از فرصت هایی که فضای مجازی به ما می دهد دست یابی و انتقال سریع علوم مفید است این راه عاقلانه به نظر نمی

رسد، راهی که در عوض آن برای پیشگیری رشدمدار از بزهکاری کودکان و نوجوانان در فضای سایبر پیشنهاد می‌گردد:

جدا سازی قسمت های مخصوص کودکان و نوجوانان در فضای مجازی، برای صیانت از کودکان و خانواده در فضای مجازی در این شبکه محصولات و خدمات باید توجه به رده بندی سنی و جنسی آن ها ارائه شود و نظام های حقوقی و انتظامی مناسب برای سالم سازی فضای مجازی فراهم گردد. شناسایی و احراز هویت مدیران شبکه ها و سایت های پر مخاطب است که تاکنون در این زمینه ما ضعف قانون گذاری داشتیم، اما اخیراً دبیر شورای عالی فضای مجازی کشور با تاکید بر افزایش مسئولیت پذیری و شفاف بودن ارتباطات در شبکه ملی اطلاعات از شناسایی و ثبت مشخصات صاحبان کانال ها و خدمات مشابه در شبکه های اجتماعی که مخاطبانی بیش از ۵ هزار عضو و یا دنبال کننده دارند ظرف مدت یک ماه در سامانه تعیین شده از سوی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با توجه به اثرات اجتماعی آنها در کشور خبر داد.

باید از طریق رسانه، مجله و کلاس ها سواد بازی های رایانه ای و فضای مجازی و دیجیتالی والدین را افزایش داد به گونه ای که متناسب با فرزندان و رشد روزافزون فضای مجازی باشد.

با توجه به نقش غیرقابل انکار و اساسی خانواده در پیشگیری رشدمدار از بزهکاری فرزندان خود در فضای سایبر پیشنهاد می‌گردد: با نصب نرم افزارهای کنترل والدین مانند سامانه کنترل موبایل بر روی تلفن های هوشمند بر فعالیت های مجازی فرزندان خود کنترل و نظارت بیشتری را داشته باشند. ضمن ممنوع کردن ورود فرزندان به کانال های غیراخلاقی و سایت های فاسد لیستی از سایت ها و کانال های مفید را در اختیار آنها قرار دهند.

حد المقذور فرزندان خود را به سمت بازی های فکری و حرکتی سوق دهند و اگر آن ها علاقه زیادی به بازی های رایانه ای داشتند آن را مطابق با سن و جنس فرزندان انتخاب نمایند که موجب پرخاشگری یا بزهکاری کودکان و نوجوانان آن ها نگردد.

با فرزندان در فضای مجازی همراهی کنیم و آن ها را به حال خود نگذاریم چرا که موجب افزایش دوستی، صمیمیت، امنیت و کاهش بزهکاری آنان می‌گردد.

باید در مدارس آموزش های لازم برای نحوه استفاده از فضای مجازی در سنین طفولیت و نوجوانی داده شود.

منابع

- برگر، کاتلین، (۱۳۹۴)، روانشناسی رشد کودکان و نوجوانان، ترجمه اسماعیل سعیدی پور، تهران، نشر دوران.
- جلالی فراهانی، امیرحسین، (۱۳۸۸)، کنوانسیون جرایم سایبر و الحاقی به آن، چاپ اول، تهران، نشر خردسندی.

- دادستان، پریخ، (۱۳۸۹)، روانشناسی جنایی، چاپ هشتم، تهران، نشر سمت.
- رشادتی، جعفر، (۱۳۹۰)، پیشگیری از جرم در قرآن کریم، تهران، نشر راشده.
- زرگری، سیدمهدی، (۱۳۹۰)، پیشگیری از بزهکاری، چاپ اول، تهران، نشر نگاه بینه.
- طه، فریده، (۱۳۹۰)، بررسی کنگره های پیشگیری از جرم و عدالت کیفری سازمان ملل متحد کودکان و نوجوانان در معرض خطر بزهکاری، چاپ اول، تهران، نشر میزان.
- عزیزی، اکبر، (۱۳۹۲)، پیشگیری از جرایم جنسی، چاپ اول، تهران، نشر خرسندی.
- فرانس، آلن و هامل، راس، (۱۳۹۳)، پیشگیری رشدمدار از جرم، ترجمه دکتر باقر شاملو و مهدی مقیمی، چاپ اول، تهران، نشر میزان.
- فضلی، مهدی، (۱۳۹۱)، مسئولیت کیفری در جرایم سایبری، چاپ دوم، تهران، نشر خرسندی.
- محمدنسل، غلامرضا، (۱۳۸۷)، پلیس و سیاست پیشگیری از جرم، چاپ اول، تهران، نشر دفتر تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری ناجا.
- مرادی، رضا، (۱۳۹۱)، نقش رسانه ها در بزهکاری و پیش گیری از وقوع جرم، چاپ اول، تهران، نشر آداک.
- مؤذن زادگان، حسنعلی، (۱۳۸۳)، کودکان و نوجوانان معارض با قانون و واکنش های اجتماعی، مندرج در علوم جنایی، مجموعه مقالات در تجلیل از استاد دکتر محمد آشوری، تهران، انتشارات سمت.
- موسوی، عافیه السادات، (۱۳۹۰)، بزهکاری اطفال و نوجوانان، چاپ اول، تهران، نشر مجد.
- مهدوی، محمود، (۱۳۹۰)، پیشگیری رشدمدار از جرم، چاپ اول، تهران، نشر سمت.
- شاملو، باقر، (۱۳۹۱)، عدالت کیفری و اطفال، تهران، نشر جنگل.
- مؤذن زادگان، حسنعلی و افشاری، فاطمه، (۱۳۹۲)، نقش رسانه در پیشگیری از جرم در سیاست جنایی ایران، فصلنامه دیدگاه های حقوق قضایی، شماره ۶۴.
- میرمحمدصادقی، حسین، (۱۳۸۱)، ملاحظاتی در مورد پیشگیری از وقوع جرم، فصلنامه تحقیقات حقوقی، شماره ۳۵ و ۳۶.
- رهنمودهای سازمان ملل متحد برای پیشگیری از بزهکاری نوجوانان (رهنمود های ریاض)، قطعنامه ۴۵/۱۱۲ مجمع عمومی مصوب ۱۴ دسامبر ۱۹۹۰
- قانون آیین داری کیفری مصوب ۱۳۹۴
- قانون پیشگیری از وقوع جرم مصوب ۱۳۹۴
- قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
- کنوانسیون جرایم سایبر

- www.tasnimnews.com
- www.yjc.ir
- www.jamejamonline.ir
- www.cyberpolice.ir

